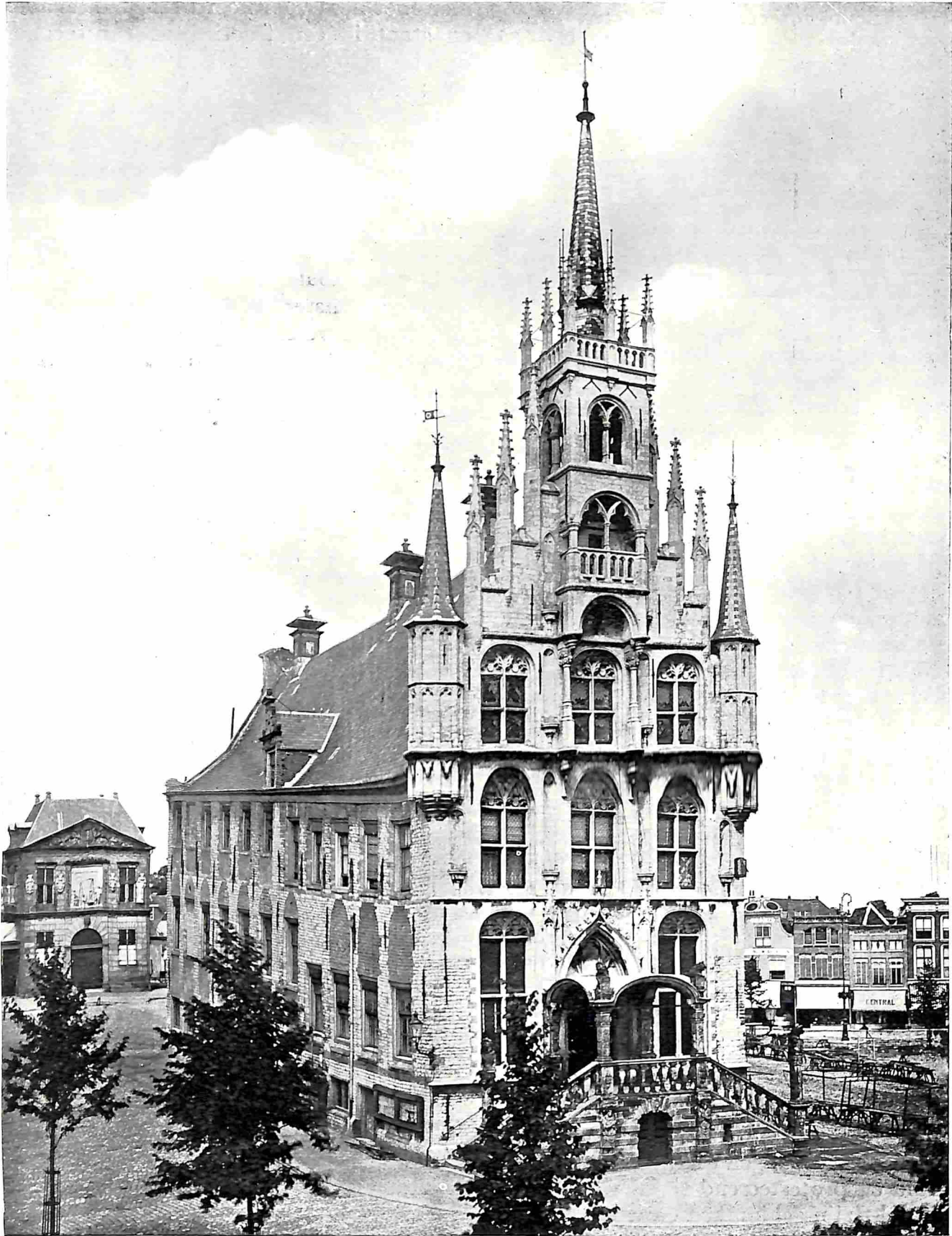

BUIITEN

29^E JAARGANG N^O. 26

ZATERDAG 29 JUNI 1935

HET STADHUIS TE GOUDA
(BIJ HET ARTIKEL: „NEDERLANDSCHE STADHUIZEN”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

VREEMDELINGEN, DOOR TRIXIE	BLZ. 302
DE WONDERREIS (GEÏLL.). (SLOT), DOOR L. GREETER	BLZ. 303. 311—312
HET TOBAMEER (GEÏLL.), DOOR G. L. TICHELMAN	BLZ. 304—306
BONZO, EEN WARE HONDENGESCHIEDENIS, DOOR M. VAN HARDENBROEK	BLZ. 305—306
EEN PAAR OUDE TUINPLANTEN (GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 306—308
NEDERLANDSCHE STADHUIZEN (GEÏLL.) (I), DOOR DR. H. E. VAN GELDER	BLZ. 301, 308—311

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar *Rokin 74—76, Amsterdam*. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, is verboden.

VREEMDELINGEN

DOOR TRIXIE

ER komen zestien nieuwe paarden aan. Hongaren, die na een treinreis van vier dagen aan het station worden afgehaald. Acht man zijn er voor noodig, de anderen maken thuis toebereidselen om de vreemdelingen te ontvangen. De heele voorstal is leeggemaakt, want de nieuwelingen moeten afgezonderd blijven vanwege de quarantaine. Er zijn een paar boxen beschikbaar; een er van, die extra groot en ruim is, wordt in orde gebracht om er twee te bergen. Het doet me even denken aan de toebereidselen, die er vroeger thuis werden gemaakt, als we in de vacantie meer logees kregen dan waarop het huis feitelijk berekend was. Dan werden er ook extra slaappleatsen geïmproviseerd en we jubelden, als we met twee of drie in één kamer mochten bivakkeeren. Ik ben benieuwd of deze logees straks ook zullen jubelen. ☼ Al een paar maal zijn we ongeduldig naar den uitgang gelopen om te zien of de stoet nog niet om den hoek van de straat verschijnt. Eindelijk — het begint al donker te worden — roept er een: „Daar komen ze.” ☼ Deuren worden opengoooid, er klinken ho's en andere bedarende uitroepen, die door alle paarden, onverschillig van welke nationaliteit, verstaan worden. De eerste worden binnengebracht in den grooten voorstal. Dat geeft geen bijzondere moeilijkheden. De paarden krabben even in het versche stroo, neuzen in hun voerbak, waar de haver al in is gestort, snuffelen aan het geurende hooi. ☼ Nu de andere. Een bruine krijgt een box voor zich alleen, hij vindt het niet eens prettig. Onrustig loopt hij rond, als een gevangen dier, dat zoekt naar een uitweg. Luid en protesteerend tegen wat er met hem gebeurt, klinkt zijn gehinnik. Een is er bij, naar ik gehoord heb, waarvan de baas heel moeilijk afscheid heeft kunnen nemen. Is het deze misschien? Roept hij om den meester, dien hij nooit zal weerzien? Je moet daaraan maar niet denken, wat er in zoo'n paardenhoofd en paardenhart kan omgaan. Het is misschien het best hem maar even met rust te laten. Het licht in de box gaat uit, de deur dicht. Zoals je ook een kind in zijn kamertje tot slapen tracht te bewegen. Maar evenals het kind, in vreemde om-

geving overgebracht, zich angstig en bang voelt in de eenzaamheid, zoo wordt ook het paard in de vreemde box niet rustiger. Steeds luider klinkt het hinniken, je hoort hoe zijn hoeven het stroo wegkrabben en op de steenen slaan, hoe hij dan weer tegen het houten beschot schopt en tegen de deur. „Doe open. Laat me er uit. Doe dan toch open!” Is het niet of je een kind hoort roepen met zoo veel woorden? ☼ In de box, waar er twee zullen logeeren, is het ook geen pais en vree. De eene zwarte is rustig genoeg. Maar zijn kameraad, een roodschimmel, protesteert heftig in een onberedeneerden angst voor alles wat men met hem voor heeft. Hij weet zich los te rukken en staat in een fractie van een seconde kaarsrecht op zijn achterbeenen. Een oogenblik is er een onbeschrijfelijk tumult. De zwarte moet er uit, de stalbaas, die in het gedrang dreigt te komen tusschen al die paardenbeenen, zit in een van de voerbakken, twee man trachten den roodschimmel tot bedaren te brengen. Voor de box staat de reisknecht, die de paarden naar hier gebracht heeft en roept met zachte stem den naam van het opstandige paard. ☼ Hannibal, Hannibal, komm, sei brav, Hannibal. ☼ Hannibal luistert niet. Hij gooit zich weer omhoog, den jongen volontair, die probeert hem een halster aan te doen, met zich mee trekkend. De jonge man is tusschen de paarden opgegroeid en verliest zijn kalmte niet, maar de reisknecht, niet zeker of er misschien geen poging tot geweld gebruikt zal worden, roept telkens maar weer, dat het paard alleen met zachtheid te regeeren is. Als de roode niet tot rust komt, krijgt hij een helder oogenblik. ☼ „Een leeren halster, breng een leeren halster in plaats van het hennepzeel. Dat paard is alleen een leeren halster gewend.” ☼ Er wordt een leeren halster gehaald. Met een paar bedarende woorden en een zoet lijntje slipt „de Baas” het over het weerspannige hoofd en het wonder gebeurt, een seconde later staat het paard zoet als een engel aan zijn voerbak, al wil hij dan nog niet eten. De zwarte mag er weer in. En nu keert de roode zijn hoofd naar ons toe en heft smeekend een been op. Het is als de vraag van een welopgevoed kind. Wat wil hij nu? Eten heeft hij, dus . . . water, natuurlijk, na de lange reis vergaat hij van dorst. We brengen water en hij drinkt, met groote, lange teugen. De zwarte krijgt ook zijn beurt. ☼ Uit de box, waar de bruine alleen is, klinkt nog steeds het angstige gehinnik, het rustelooze razen van het paard, dat niet alleen wil zijn. Het staat tegen de tralies van de bovendeur recht overeind en als het licht wordt opgedraaid, zien we hoe hij drijfnat is van zweet. Als er een emmer water over hem heen was gegoooid, zou hij niet natter kunnen zijn. ☼ „Dat gaat zoo niet,” beslist de Baas. „Hij kan blijkbaar niet alleen zijn. Ruilen met een uit den voorstal.” ☼ Even later staat de bruine bij den andere in den voorstalen in de mooie ruime box, waar hij zich ellendig voelde, is een kleine vosmerrie ingekwartierd, die het er uitstekend naar haar zin heeft. Binnen enkele minuten heeft ook de bruine rust. De paarden zijn verreisd en moe van al de emoties. Hier en daar maakt er een al voorbereidingen om zich neer te leggen. De lichten gaan uit. Het wordt stil, je hoort alleen nog het ritselen van het stroo en nu en dan het krabben van een hoef, het schuren van een paardenlijf tegen een beschot. De nacht gaat in. Vreemdelingen van daag — morgen burgers.

DE WONDERREIS

DOOR L. GREETER

(Slot)

ONGEVEER zeventig jaren geleden kwam een Russisch prinsesje naar Duitschland, als de bruid van een der vorsten. Zij was achttien jaar oud. En het volgend jaar reeds, toen haar baby werd geboren, stierf zij. Voor haar werd de Grieksche kapel gebouwd waar zij begraven ligt. ☞ Arm, klein prinsesje. ☞ Ik bezichtig het graf, en het mooie, vreemde gebouw. Ik geloof, dat ik menigmaal denken zal aan dat vreemde, eenzame graf van het kleine prinsesje. ☞ Achter de kapel bemerk ik een hek. Het is gesloten, maar ik gluur er doorheen. Een kerkhof! Een Russisch kerkhof! ☞ Het gelukt mij, den sleutel te krijgen. De bewaker vertelt mij, dat er in tientallen van jaren al niet meer op het kerkhof begraven wordt, dat niemand meer zich om de graven bekommert. De roestige sleutel draait met moeite om in het slot. En ik betreed het verlaten kerkhof. ☞ O, hoe is het mogelijk, dat er zooiets bestaat? Geen pad is er meer te zien, alles is begroeid met onkruid. Wilde, kleine aardbeien groeien op de graven, die onkenbaar zijn. De grafstenen zijn omgevallen, gespleten, half in den grond gezonken. De opschriften zijn volkomen onleesbaar. Toch, ik zie een graf, waarin een jongen van twaalf jaar begraven ligt, er is nog een portret aan gehecht, zijn oogen staren mij uit een typisch slavisch gezicht aan. In een ander graf ligt, zoover ik nog kan ontcijferen, een generaal. ☞ Verwilderd, verlaten is alles. ☞ Ook aan dit verwilderde, verlaten kerkhof zal ik menigmaal denken in later tijden. ☞ Ik wandel weer terug, den berg af. Door de hellende buitenstraten van Wiesbaden, langs prachtige villa's en buitenverblijven, en dan weer door de mooie, aristocratische winkelbuurt. ☞ Ik denk nog een dag in Wiesbaden te blijven, het is hier zoo mooi, zoo gerieflijk, zoo gezellig. In betere tijden moet het hier een ideaal verblijf zijn. ☞ Maar den daarop volgenden dag, vroeg reeds, vertrek ik weer. Ik neem afscheid van Wiesbaden, het schoone en verfijnde. Misschien zal ik er nog eens terugkomen. Maar nu moet ik verder. ☞ Over den Rijn, over breede bruggen, davert de trein. Wij gaan verder. En na eenigen tijd bemerk ik, dat het landschap wat begint te veranderen. Het wordt woester. De lichten gaan aan. ☞ Dat beteekent tunnels. ☞ En de tunnels komen, telkens weer. Geweldige tunnels, sommige meer dan een kilometer lang. Wij zijn op de beroemde Schwarzwaldbahn. ☞ Aldoor stijgen wij. Woest is het landschap geworden, somber en prachtig. Daar zijn reeds de donkere dennen en sparren, die de berghellingen bedekken. Dieper worden de afgronden, waarlangs de trein rijdt. En steeds dichtter worden de donkere wouden, die de hellingen bedekken. Het is inderdaad een zeer juist gekozen naam, het Zwarte Woud. ☞ Wij komen aan een vriendelijk stationnetje, Triberg. ☞ Ik wil nu eens niet in een hotel logeeren, maar in een heel eenvoudig, landelijk herbergje. En ik vind er zoo een. Gelegen aan den rand van het bosch, met aan de achterzijde een ruischende beek. Ik kan die zien van mijn slaapkamer-venster uit. De gelagkamer is laag en van donker hout vervaardigd, een echt gezellige kamer. ☞ Ik maak dien avond een kleine wandeling door Triberg, maar den volgenden morgen al vroeg ga ik op weg. Ik wil een zwerftocht maken door het Schwarzwald. ☞ Die wandeling, of liever die geheele dag, wat behoort die tot het allermooiste van mijn herinneringen! Eerst heb ik den waterval gezien, natuurlijk, maar toen ben ik verder gegaan, zonder bepaald doel, alleen maar mijn schreden richtend waar het mij het mooist leek. Het was zulk een stille dag, zoo volmaakt schoon, zoo vol zonneschijn en vreugde. ☞ Ik heb het smalle pad gevolgd, dat zacht steeg, en mij voerde, steeds verder, naar onbekend doel. Ik ben in bosschen gekomen, waar de voet wegzonk in het zachte tapijt der duizenden dennenaalden, waar het zonlicht speelde door de hooge boomen, waar vogels zongen en de specht lachte in de verte. Daar heb ik plotseling de verhalen begrepen van gnomen en aardmannetjes, van betooverde reeën en dwalende boschgeesten. Want het schijnt mij toe, alsof ik ze daar gezien heb. Daar heb ik mij Roodkapje met den Wolf kunnen voorstellen, of Parsival in het woud. ☞ Sprookjesschoonheid. Het pad heeft mij gevoerd langs diepe hellingen, waar rij aan rij de prachtige donkere sparren stonden, onbeweeglijk, als stille wachters. Ik heb plotseling uitzichten gezien, die mij den adem als benamen, liefelijke dorpjes in stille dalen, golvende akkers, zilveren beekjes, wonderschoone hellingen. Eenige uren lang heb ik gezeten

aan een stillen weg, onder een groot crucifix, en gestaard naar al die kalme, volmaakte schoonheid. Door velden vol bloemen ben ik gekomen, waar ik mijzelf als betooverd gevoeld heb, als niet meer behorende tot onze moeilijke wereld, maar verplaatst in een leven van eeuwige schoonheid en reinheid. ☞ En eindelijk, na uren en uren, toen de zon reeds neigde ten ondergang, ben ik weer teruggekomen van den wondertocht. In mijn klein herbergje, met zijn donkere, gezellige gelagkamer vol sparrenegroen en insignes achter glas van de plaatselijke verenigingen. Geraniums en fuchsia's bloeiden in de vensterbanken, zachtjes ruischte het beekje achter het huis. En nu, na zooveel tijd, moet ik nog dikwijls denken aan dien dag, en aan dien tocht door een sprookjeswereld. ☞ Dienzelfden avond zou er muziek zijn in een van de andere hotels, ik meen dat dit de „Gouden Engel” heette. Ik ging erheen, en de waardin vertelde mij vol trots, dat er jazzmuziek zou zijn. Gelukkig vergiste de goede vrouw zich. Het was echte, Duitse muziek, alpen- en jodelliederen, walsen, en ouderwetsche polka's. Er werd gedanst, zeer geanimeerd, de gasten uit de verschillende hotels met de boerenjongens en de meisjes. Een verrukkelijk, vroolijk bal, een waardig slot na zulk een heerlijken dag. ☞ Den volgenden morgen nog een heerlijke, lange wandeling in den jongen morgen. En tegen den middag voerde de trein mij weer mede. ☞ Weer komen de kilometerlange tunnels, de donkere ravijnen, de diepe afgronden waarlangs de trein rijdt, de sombere wouden langs de berghellingen. Maar langzamerhand verandert ook dit. Het landschap wordt weer eenvoudiger, zonder die grootsche, indrukwekkende schoonheid. Mijn belangstelling verflauwt. Maar daar, als ik weer opzie, bemerk ik plotseling iets verrukkelijks. Een zilverblauw meer, omzoomd door wonderschoone oevers. ☞ Dat is de Bodensee, het volgend doel van mijn reis. Wij naderen Konstanz. ☞ Konstanz is een flinke stad. Ik vind een hotel, leeg zooals hier bijna alles is, en de vriendelijke kellner vraagt mij, of ik een kamer wensch met uitzicht op het meer. Natuurlijk wil ik dat. De kamer ligt heel hoog, dat maakt het uitzicht des te mooier. ☞ Ik ga niet meer uit. Ik zit stil voor mijn open raam, tot laat in den avond. En ik zie het stille zilverblauwe meer, waarvan de tinten steeds ijler, steeds teerder lijken te worden. Tot eindelijk, als het geheel donker is, het meer daar ligt als een ontzaglijke opaal, een reusachtige edelsteen. ☞ Den volgenden morgen ga ik Konstanz bezichtigen. Een vriendelijke, nette stad. Ik bezichtig ook het oude Concilie-huis, dat er nog net zoo uitziet als vier eeuwen geleden. In den tuin van het restaurant, die erbij behoort, eet ik, heel goed en lekker. En dan moet ik natuurlijk een boottocht op het meer maken. ☞ Ik zie, hoe Konstanz met zijn oevers en de witte booten uit het gezicht verdwijnt, hoe de andere oevers in zicht komen. Kleine, stille stadjes zie ik aan de oevers, en ik herinner mij wat ik ervan gelezen heb. Heel interessant moeten zij zijn, heel bezienswaardig, want zij hebben nog zooveel uit vroegere eeuwen bewaard. Maar de tijd ontbreekt mij. Een volgenden keer zal ik ze gaan zien. ☞ Thans komen wij aan het doel van onzen tocht, de Mainau-Insel. Een achter boomen verborgen eiland in het meer. Op het eiland is een lustslot gebouwd door de vroegere groothertogen van Baden. ☞ Nu is het slot verlaten, als het paleis van Doornroosje. Gesloten zijn de deuren, de vensters achter luiken verborgen. Verlaten zijn de rozentuinen, de prachtige lanen, de heerlijke bloemtuinen. Een geheelen middag dwaal ik rond over dit tooverachtige eiland, telkens ontdek ik weer iets nieuws. ☞ Wondermooi zijn de uitzichten overal. Deze stille wateren, de nevelachtige oevers in de verte, het heerlijke spel van lucht en wolken. Aan den oever, onder een prachtige boomgroep, staat een bank. Daar zit ik lang, peinzend en droomend. Helder is het water, men kan de vele vischjes zien zwemmen. Als ik een steentje in het water werp, komt een heele zwerm aansnellen. ☞ Daar is ook aan den oever een groote, bemoste steen, en daarop zie ik gegrift: 1914—1918, Gott sei mit uns. ☞ Aan dien steen zal ik nog lang denken, als ik weer ver van hier ben. ☞ De boot komt weer en neemt mij mede, terug naar Konstanz. ☞ Het begint donker te worden als wij aankomen, ofschoon het nog geen avond is. Een onweer komt op uit de verte. Het barst los, het is hevig en angstwekkend. Maar des avonds is het weder wonderschoon. Verrukkelijk is het, te kijken naar dien strijd tusschen licht en duisternis, tusschen toornig zwarte wolkenmassa's en den zilverreinen avondhemel. En als ik eindelijk slapen ga, is alles weer goed. De sterren fonkelen aan wolkeloozen hemel, het meer is weer aan een weergaloos juweel gelijk.

(Slot op bladz. 311)

OP HET TOBAMEER. OP DEN ACHTERGROND DE BERGTOPPEN VAN TAPANOELI

AVOND AAN DE BAAI VAN HARANGGAOL AAN HET TOBAMEER

HET TOBAMEER

DOOR G. L. TICHELMAN

HET Tobameer . . . „the biggest” op Sumatra en in Ned. Indië, wordt het eerst vermeld door Marsden in zijn „History of Sumatra” in 1811. Er gingen vage verhalen over een mysterieus bergmeer, een uitgestreken, o! heel, heel wijden waterplas in een ontoegankelijk, woest land van kannibalen. Anderson is in 1823 al positiever in zijn mededeelingen op grond van mondelinge informaties, maar het duurde tot 1853 eer het meer bereikt werd door Dr. Neubronner van der Tuuk, die te Bangkara (spreek uit Bakara) zelfs drie dagen bij den Batakschen Godvorst Si Singa Maharadja logeerde. De bestuursambtenaar Cats baron de Raet ontdekte in 1868 den Noordelijken meeroever. Maar Deutsche zendelingen moesten, door de vijandigheid der bevolking, bij een poging om het meer in 1873 te bereiken hals over kop vluchten. In 1877 bereikten de zendelingen Nommensen, Johannsen en Simoneit, Baligé aan het Tobameer. In de tachtiger en negentiger jaren werden eenige expedities ondernomen naar het meer. Si Singa Maharadja, die het land herhaaldelijk in beroering had gebracht, sneuvelde den 17den Juni 1907, na een hardnekkige achtervolging door de colonne Christoffel. ☼ Het Tobameer, gelegen 906 m boven den zeespiegel, strekt zich uit in de richting van de lengteas van Sumatra en heeft zonder het eiland Samosir een oppervlakte van 1290 km². 1) Het behoort tot het gebied van den z.g. Tobaboog en wordt door het eiland Samosir in tweeën verdeeld, welke deelen veel van elkander verschillen. Het Noordelijk gedeelte, Tao Silalahi, wordt door de bevolking van de Zuidzijde vaak Tao Na Bolak (het breede meer) genoemd, ofschoon juist het Zuidelijk bekken een veel grootere doorsnee van West naar Oost heeft. ☼ Het Zuidelijk gedeelte wordt door de bevolking niet in zijn geheel benoemd, doch deelsgewijze naar de landschappen aan zijn oevers. De twee bekkens worden door een straat van ruim 40 km lang en op zijn smalst nog 3 km breed beoosten Samosir en een smalle straat tusschen dat eiland en den vasten wal van Tapanoeli, bewesten Samosir, met elkander verbonden. ☼ Men vond bij peilingen een diepte van ruim 500 m, doch vooral het

1) Zie het kaartje op bladz. 306.

Noordelijk bekken wordt verondersteld grootere diepten te hebben. ☼ De geheele lengte van het meer bedraagt 90 km, de grootste breedte 35 km en de totale kustlijn 285 km. Het is nagenoeg overal omgeven door steile wanden, waarboven zich meer nabij of verderop hoge toppen verheffen, zooals ten Oosten de Dolok Si Manoek Manoek (2121 m), in het Westen de 2172 m hoge Oeloe Darat en in het Noorden de Dolok Piso Piso (1947 m) en de Dolok Sibartong (2460 m). ☼ Tot dien z.g. Tobaboog behoort het Oostelijk randgebergte van het Tobameer, waartoe ook de geologisch grootendeels onbekende berglanden behooren, die de Toba-Habinsaran-hoogvlakte van het Oosten afsluiten. ☼ Het hooggelegen Dairiland, dichtbij Tongging, is als met een reuzenmes vlakgesneden en de wanden rijzen daar tot 700 m hoogte steil uit het meer op. ☼ Het onder Tapanoeli ressorterende eiland Samosir heeft een lengte van ongeveer 45 km, terwijl de breedte niet meer dan 20 km bedraagt en de kustlijn ± 130 km is. Het eiland bestaat uit bergterrein, met een vrij plotselinge verhooging in plateau-vormig terrein overgaand, hetwelk in het Oosten tot een hoogte van omstreeks 1400 m aanzwelt, om dan ineens steil, hier en daar zelfs zonder noemenswaardig vlak voorland in het meer af te vallen. Het hoogste punt van Samosir bereikt 1585 m. Het Zuidelijk deel der Oostkust is het steilste. Een geleidelijk aflopende helling voert in het Westen en het Zuiden naar den voet van den nog niet uitgedoofden kegelvormigen Poesoek Boekit (1981 m), met solfataren-werkzaamheid, in het verlengde waarvan de oude vulkaankegels Batoe Harang, Imoen en Sibadak liggen. ☼ Volgens de Bataks heeft de Godheid den eersten mensch ais een précieux voorwerp door middel van een langen rotan op den top van de Poesoek Boekit gedeponneerd. Deze vulkaan wordt door den inboorling dan ook als een heilige berg beschouwd en de voorstelling van den Poesoek Boekit-kegel, waaronder een zilveren streep, het meerwater voorstellend, geldt als een soort embleem der Tobasche Bataklanden. ☼ Het eiland is dichtbevolkt. Het lage land heeft 80.000 bewoners, terwijl de hoogvlakte nog circa 20.000 zielen telt. ☼ Voorheen was Samosir met den Westelijken oever van het Toba-

meer verbonden door een lage, niet meer dan 200 m breede landengte, die ontstond door het puin van den vulkaan Poesoek Boekit. In 1906 werd deze landengte doorgegraven en sedert is Samosir dus van schiereiland tot eiland geworden. Voorheen trok men de prauwen over deze landengte heen. Toen besloten was tot doorgraving van de landengte, stuitte men op verzet van de zijde der bevolking. Zij vreesde n.l. dat wanneer deze verbinding met den vasten wal was verbroken, het eiland in het meer zou verzinken en eerst

toen de bestuursambtenaar te Pangoeroeran beloofde gedurende den geheelen duur der doorgravingswerkzaamheden met zijn gezin op het eiland te zullen blijven, kon met dit werk een aanvang worden gemaakt. ☼ Als een zandlooper vernauwt en verwijdt zich het meer naar Pangoeroeran toe. Westelijk rijzen steil de vele honderden meters hooge bergwanden uit het water omhoog en teekenen watervalletjes zich als krijtstrepen tegen het bergmassief af. De Samosir-oever is hier bezaaid met nederzettingen, maar naar het Noorden toe heeft het land een meer verlaten aspect en laten zwavelbronnen hun witgele oppervlakte aanschouwen. ☼ Op Samosir worden enkele fraai gebeeldhouwde, eeuwenoude sarcofagen aangetroffen en van een bijzondere kunstzinnigheid en bedrevenheid moet wel de inheemsche beeldhouwer zijn geweest, die de Gioconda-expressie heeft weergegeven op het gelaat van een figuur van de sarcofaag te Sittimbel, voorstellende een zittende, jonge vrouw.

☼ In het meer bevinden zich nog een aantal kleine eilandjes, zoo onder andere bij Samosir's Noordpunt het eilandje Poeloe Tao, dat in den mond der bevolking Poeloe Kawin, d.i. Huwelijks-eiland heet. Het behoort aan een der kopstukken der Delische cultures, die steeds met de grootste bereidwilligheid aan jonggehuwden uit het gewest toestaat hun „honeymoon” op dit eiland der gelukzaligen door te brengen. Er schuilt een bekoorlijk landhuis onder het lommer der boomen van een plantsoen, hetwelk op dit eilandje werd aangelegd en door tal van vogels bewoond wordt. ☼ Poeloe Pardapoer, een ander eiland, is een oud rooversnest, bewoond door vrijbuiters, die in de ruige tijden van weleer prauwen overvielen en plunderden en die bemanning en passagiers als slaven

in het verre binnenland verkochten, dan wel hun gevangen opaten. ☼ Het Tobameer met zijn loodrechte oevers en zijn groote diepte is vermoedelijk door een combinatie van vulkanische en tectonische krachten, andesiet-erupties en tectonische verschuivingen, in den jongsten geologischen tijd ontstaan. Het instorten van den bodem van den Noordrand tot den Zuidrand zou plotseling zijn geschied, waarna de ontstane kom zich langzamerhand met water vulde en aldus het meer gevormd werd. De geologen zijn het

over het ontstaan van dit meer overigens nog niet eens. ☼ Volgens een andere theorie zou het een door geweldige vulkanische werkingen afgesloten zeeboezem zijn. In gesteenten bij Prapat heeft men fossielen gevonden, die deze theorie zouden bevestigen. (Slot volgt)

SAWAHS OP HET EILAND SAMOSIR

IN DE OMGEVING VAN HET TOBAMEER

hebstersleven kunt komen te staan wil ik hier eens vertellen. Vroeger woonde ik in een stad, waar ik mijn kennel in een tuintje begon, met veel last en veel bezwaren. Al spoedig wist men dat de „hondenme-

vrouw” ook andere fidellen hielp en raad gaf aan eigenaren en eigenaressen, die waardevol bleek te zijn. Ze had ervaring en hielp zonder iets voor dien raad te berekenen; dat vond men voordelig en bovendien gemakkelijk. ☼ Op een dag dat ik erg moe was en even op bed lag om nog een half uurtje te slapen vóór we

aan tafel moesten, werd er gebeld. Het was een zenuwachtige jongen van een jaar of zestien, die haastig aan 't meisje zijn adres opgaf met de woorden: „Laat mevrouw toch gauw komen, onze hond is aangereden door een auto en hij doet zoo raar”. Hij was meteen weer weg gehold, naar zijn zieken hond toe. ☼ Ik stond vlug aangekleed en reisvaardig voor mijn hondenkast en pakte 't een en ander in een mandje wat ik noodig kon hebben. De jongen had niet eens gezegd wàr zijn hond gewond was, dus nam ik van alles mee. ☼ 't Adres dat opgegeven was, bleek niet ver te zijn en met de fiets was ik er gauw. ☼ Daar werd op mijn bellen de deur opgedaan door een zenuwachtige moeder van den jongen, die me al jammerend van Bonzo vertelde. Ik

BONZO

EEN WARE HONDENGESCHIEDENIS

DOOR M. VAN HARDENBROEK

VOOR wat al rare situaties je in je hondenlief-

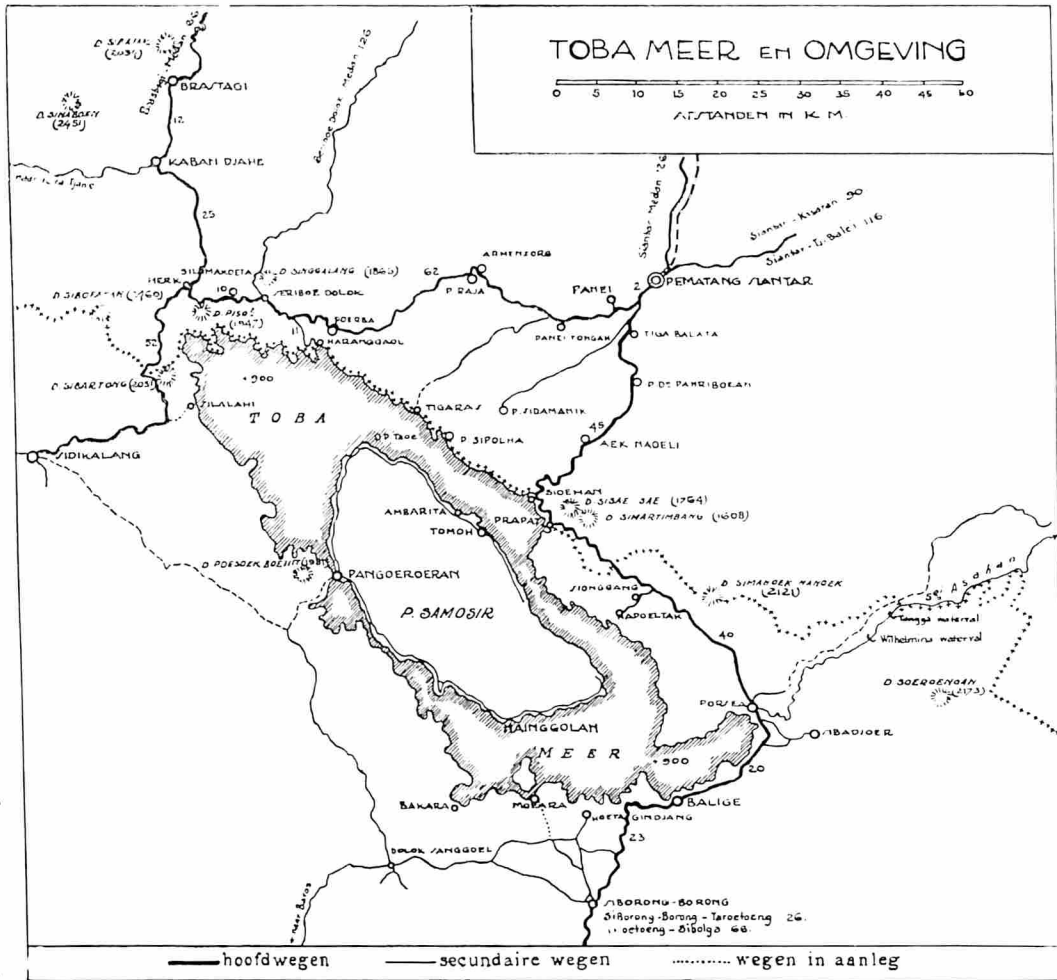
werd de huiskamer binnengeloost en aanschouwde een vreemd tooneel. Bij een gloeiend gestookte kachel lag Bonzo in zijn mand, de baas zat er naast aan tafel te lezen, was met 't geval verlegen en vond de drukte om zoo'n hond gek. 't Zou vanzelf wel beter worden!

☞ Ik zei: „Mevrouw, zet de mand toch in de koelte en in 't donker!” Bonzo had een klap van een autobumper tegen zijn kop gehad en was over straat weggeslingerd, waardoor hij vol schaafwondjes zat. Ik zag aan zijn troebele oogen en vreemde uitdrukking, dat hij vermoedelijk een lichte hersenschudding had gekregen en pakte hem met mand en al op om hem in de keuken te brengen. Daar legde ik compressen met koud water op zijn kop en penseelde de schaafwondjes met jodium. Ik voelde zijn bek na, die me zoo vreemd voorkwam, en daar merkte ik dat Bonzo's onderkaak scheef stond en uit het lid was. Eerlijk gezegd had ik nooit een ontwrichting gezet en wel eens gehoord dat dat héél lastig kan zijn. Dus Bonzo's eigenares gevraagd of ze mij helpen wilde de kaak weer in zijn fatsoen te krijgen! Oh! even een schort aan gaan doen! Mevrouw af. ☞ „Nu”, zei ik, „Bonzo, houd je taai, jong,” en zette hem vlug tusschen mijn knieën, nam in mijn linkerhand de eene en in mijn rechter de andere kaak. Een ruk! „Wouw!” riep de hond en klaar was het. Ik was blij dat 't me bij de eerste poging reeds gelukt was! „Daar ben ik!” zei Mevrouw met een mooie schone schort voor, de keuken in zeilend.

— „Klaar, Mevrouw, de kaak is weer gewoon!” ☞ „Hebt u dat alleen gedaan? Hoe deedt U dat dan?” ☞ Ik maakte haar niet wijzer dan ze was en zei Bonzo wat soep te voeren en voorloopig niet te laten kauwen. Ik nam afscheid en ging naar de huiskamer, waar ik den heer des huizes een kalender voor de Dierenbescherming aanbod voor 40 cent. Met een gezicht als een oorworm werden er 4 dubbeltjes te voorschijn gebracht en moest ik nog heel vriendelijk bedanken ook! ☞ Kijk, dat was één van de vele

keeren dat mijn liefde voor dieren me parten speelde. Om nu zoo'n arm dier nog langer te laten lijden, vond ik wreed. Ik had anders kunnen zeggen: „Bel den dierenarts toch op!” Doch dergelijke menschen gaan niet naar een dierenarts en zoo'n hond is dan de dupe.

☞ Den volgenden dag liep ik naar de bus en stond even te peinzen welken kant ik terug zou loopen, toen ik een warmen snoet tegen mijn hand voelde en een lik over mijn pols. „Bonzo! jij hier? Weer beter!” Hij draaide zich verheugd kwispelend in vele bochten en likte nog eens mijn hand. „Kijk”, dacht ik, „dat dier is je dankbaar, vriendelijker dan zijn baas!” En ik kom voor de zoveelste maal weer tot de overtuiging dat dieren toch heel wat hartelijker, dankbaarder en eerlijker zijn, dan menschen. Bonzo, goeie, lieve, leelijke Bonzo, hond met 20 rassen in je, straitschooier, wat wist jij goed wat dankbaarheid was!

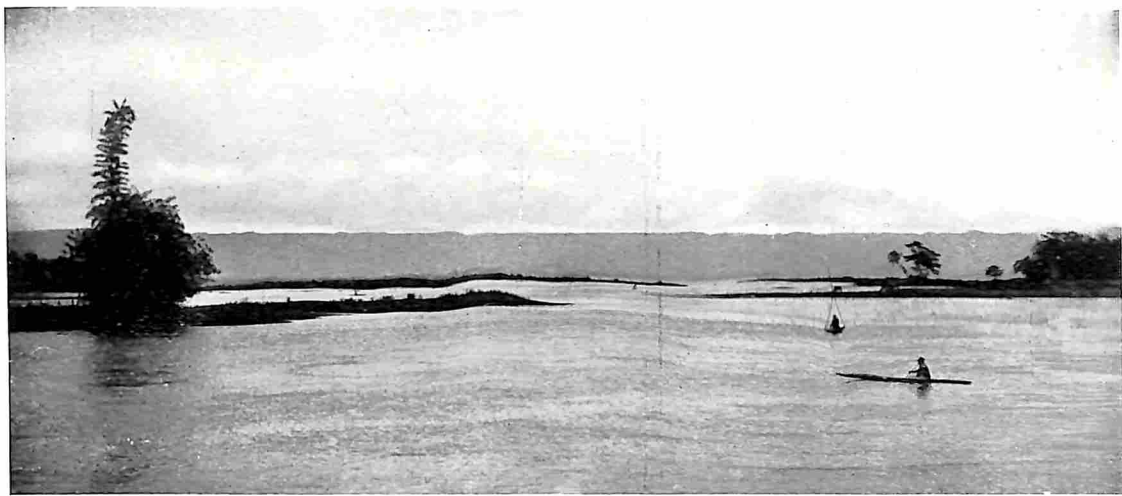

Een paar oude tuinplanten

LYCHNIS VISCARIA EN LYCHNIS CHALCEDONICA

DOOR G. KROMDIJK

DEZE twee Lychnissoorten behooren reeds tot de

OP HET TOBAMEER

oudste tuinplanten, en we hadden dan ook met evenveel recht overouderwetsche planten mogen spreken. Dat zouden we ook zeker gedaan hebben, als we de *Lychnis viscaria* niet in bloei gezien hadden, juist voor het schrijven van dit artikel. Het was nog maar een schuchter begin, twee bloemetjes waren pas open, maar het was toch zoo mooi en zoo uniek van kleur, dat we den moed niet hadden, ze ouderwetsche planten te noemen. Trouwens, zijn er eigenlijk wel ouderwetsche planten? Misschien wel, maar dan toch zeker niet die, welke elk jaar opnieuw met jeugdig enthousiasme hun bloemenpracht vertoonen. ☞ De *Lychnis*, althans deze twee, behooren tot de vaste planten, en zijn zóó ijzersterk, dat wanneer we ze eenmaal in den tuin hebben aangeplant, ze daar ook zullen

om de drie jaar moet doen. Het is gewenscht ze direct na den bloei te verplanten. ☼ Naast de dubbelbloemige treft men ook veelvuldig den enkelvoudigen vorm aan, (zie afb.) die ook als randplant heel goed te gebruiken is. Deze laat zich heel gemakkelijk door zaad vermenigvuldigen, dat men in Juni in een broeibakje uitstrooien moet. Na een paar maal verspenen kan men ze in het najaar reeds op de bestemde plaats uitplanten, waarna ze den volgenden zomer voor de eerste maal bloeien. Is men eenmaal in het bezit van een aantal planten, dan kan men ze beter door scheuren vermenigvuldigen. ☼ Van dezen enkelvoudigen vorm stamt de verleden jaar ingevoerde *Lychnis Forrestii* af, die aanmerkelijk vroeger bloeit, dan de oude stamsoort. Half April zijn er buiten de bolbloemen niet zoo heel veel snijbloemen, daarom maken we van deze nieuwigheid een dankbaar gebruik. *Lychnis Forrestii* heeft echter nog een groot voordeel, ze komt n.l. in verschillende kleurschakeeringen, karmijnrood, creme-geel en wit voor. De hoogte wordt ongeveer 60 cm. ☼ De naam *Lychnis* wordt afgeleid van het Grieksche *lychnos*, „lamp”, dat eenigszins ruim vertaald, licht beteekent. De Duitschers spreken trouwens ook van Lichtnelke, wat echter niet geheel juist is, want het is geen Anjer. Intusschen, wij Nederlanders spreken toch ook maar van pek-Anjer, en inderdaad zijn de bloemstengels ook eenigszins klevig. Daar wijst trouwens ook de naam *viscaria* op, die afgeleid is van *viscum* (vogellijm.) ☼ Tenslotte willen we dan nog noemen de *Lychnis chalcedonica* en de *Lychnis Arkwrighty*. Wat de

blijven tot in lengte van jaren. ☼ Over het algemeen zijn het de witte, gele en blauwe kleuren, met alle mogelijke tusschentinten, die bij onze zomerbloeiende vaste planten domineeren. Dat geeft vooral bij het beplanten van borders nog wel eens moeilijkheden, en onwillekeurig zoekt men dan de ontbrekende kleuren bij de eenjarige zaadbloemen, of men vult die plekken aan met roodbloeiende potplanten. Toch is dat een vrij dure geschiedenis, en als het even kan, hebben we liever vaste planten in die kleur. ☼ Welnu, die kleur kunnen we bij de *Lychnis* vinden. Het schitterende magenta-rood van de dubbelbloemige, 30 cm hooge *Lychnis viscaria* fl. pl. is uitstekend in de voorste rijen van den border te gebruiken. ☼ *Lychnis viscaria* wordt eigenlijk onder een apart geslacht gerangschikt en komt tegenwoordig voor onder den naam van *Viscaria viscosa*. Maar wij houden het voorloopig nog maar bij *Lychnis*, dan begrijpen we elkaar beter, immers de koekoeksbloem heet ook *Lychnis flos cuculi*. ☼ In tegenstelling met de koekoeksbloem, die graag op vochtige, beschaduwde plaatsen groeit, verlangt de gekweekte *Lychnis viscaria* een standplaats in de volle zon, liefst op een drogen, leemachtigen grond. Eind Mei verschijnen de talrijke bloemstengels met hun fraai gekleurde bloemen, fel afstekend tegen de donkergroene bladeren. ☼ De dubbelbloemige variëteit kan men het best vermenigvuldigen door scheuren, wat men om gezonde, goedbloeiende planten te houden,

BOVEN: *LYCHNIS CHALCEDONICA*; ONDER: *LYCHNIS VISCARIA SPLENDENS*

Uit: „Vaste-, Tweejarige en Rotsplanten”, Uitgave Turkenburg, Bodegraven

HET STADHUIS TE ALKMAAR

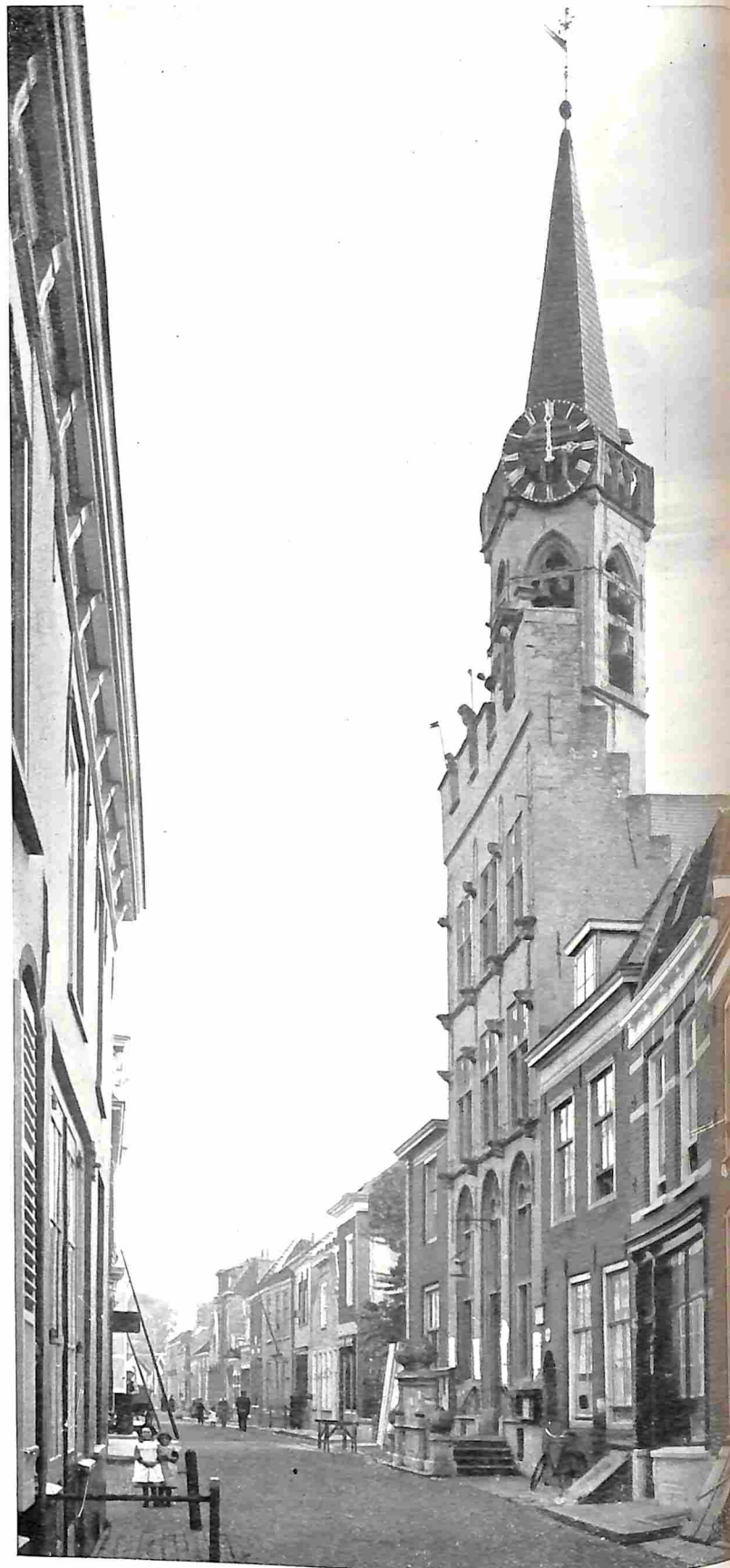
L. viscaria in de voorste rijen van den border is, dat zijn deze twee op den achtergrond. L. chalcedonica staat met haar felroode bloemen ook als brandende liefde of als Constantinopel bekend, en komt in de meeste boerentuintjes voor. L. Arkwrighti is een kruising tusschen de snelgroeijende L. chalcedonica en de lastig groeiende maar fraai bloeiende L. Haageana. De uitkomst was een goed groeiende en fraai bloeiende fel oranjerode L. Arkwrighti. ☼ L. Arkwrighti schijnt echter niet volkomen winterhard te zijn, zoodat we goed doen haar 's winters een weinig te dekken, terwijl men ze liefst in het vroege voorjaar verplant.

NEDERLANDSCHE STADHUIZEN

DOOR DR. H. E. VAN GELDER

(1)
DORDRECHTS stadsprivilegieboek vermeldt de vergunning door graaf Floris den Vijfde op 14 September 1284 aan Hollands oudste stad verleend: „Voirt so moegen deze poirters by onsen goeden oirlove een nieuwe Halle doen maicken binnen Dordrecht ter poirteren oirbaer, in eene stede dairt oirbairlickst wees sal, aldaer men beneden dat ambacht van vleischvercopen sal doen, en hoven in derselver Halle der scepenen hamer te hantieren, die men in den Raidt te hantieren pleecht”. ☼ Dit oude stuk brengt ons ineens midden in de vroegste historie van onzen stadhuisbouw: de poorters krijgen hier immers van den graaf een stuk grond, waarop zij een nieuwe vleeschhal kunnen bouwen met een groote bovenzaal, waar de Schepenbank hare zittingen houden kan en waar ook de Raad vergadert. ☼ Het herinnert ons aan de eenvoudige waarheid, dat het eerste belang der vroegste stadsbewoners een behoorlijke marktgelegenheid, een overdekte koophal geweest moet zijn. De rechtspraak der „goede mannen” geschiedde aanvankelijk in de open lucht ten overstaan van de geheele bevolking, en de besluiten van bestuur werden door alle vrije burgers tezamen evenzeer in de open lucht genomen. Slechts de „clerk”, die de administratie te doen had, had een onderdak noodig; de privilegiën en belangrijke boeken

werden in de kerk bewaard. En dat kon alles zeer goed, immers voor de hoofdzaken in rechtspraak en bestuur had men zich toch te richten naar de voorschriften en wenschen van den landsheer, en zelfs bij de grootere steden waren de binnen de stadspoorten samenwonenden toch nog maar bestrekkelijk zeer weinig in aantal. ☼ Maar die weinigen waren handelaars en nijveren: zij leefden van koop en verkoop en konden gezamenlijk ten slotte beschikken over iets, dat den landsheeren vaak maar al te zeer ontbrak, hoewel het hun onmisbaar was en steeds meer onmisbaar werd: gereed geld. En zoo kon het gebeuren, dat de landsheer aan de stad bewoners nieuwe en steeds belangrijker rechten en vrijheden schenken moest, nml. in ruil voor hun financiëelen steun eigen bestuur en eigen rechtspraak: en daarvoor was dan huisvesting noodig: „der scepenen banc in der stede huus”. ☼ Bezien wij nu de verdere ontwikkeling van het stadhuis in onze gewesten, dan komen wij terstond tot een zeer belangrijke ontdekking, namelijk, dat ook in dit opzicht — als in zoo menig ander, dat met den groei der steden en der stedelijke burgerijen samenhangt. — de Zuidelijke Nederlanden den weg hebben gewezen. Daar was men eerder tot zulk een positie gestegen, dat behoefte gevoeld werd deze

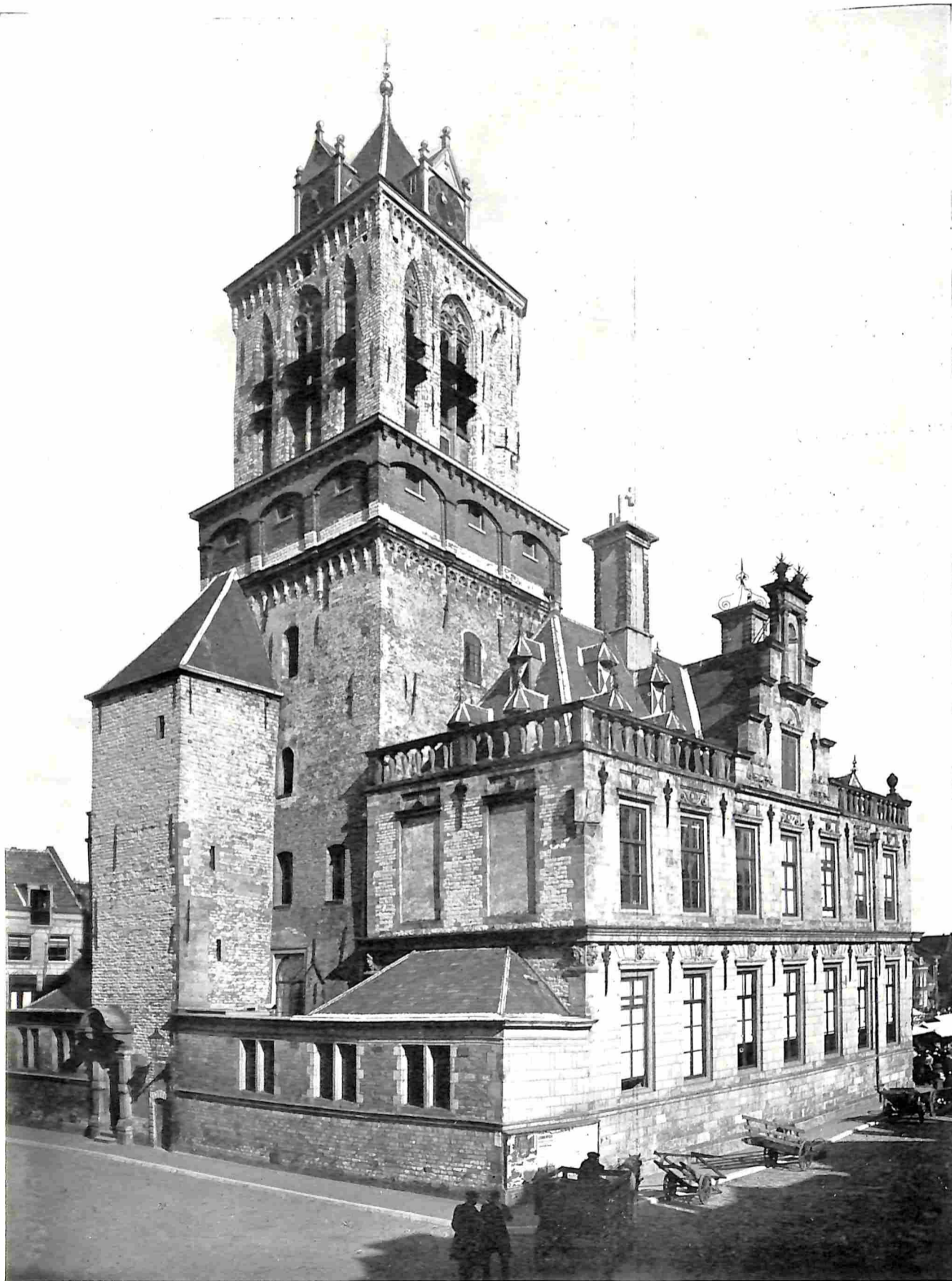

HET STADHUIS VAN THOLEN

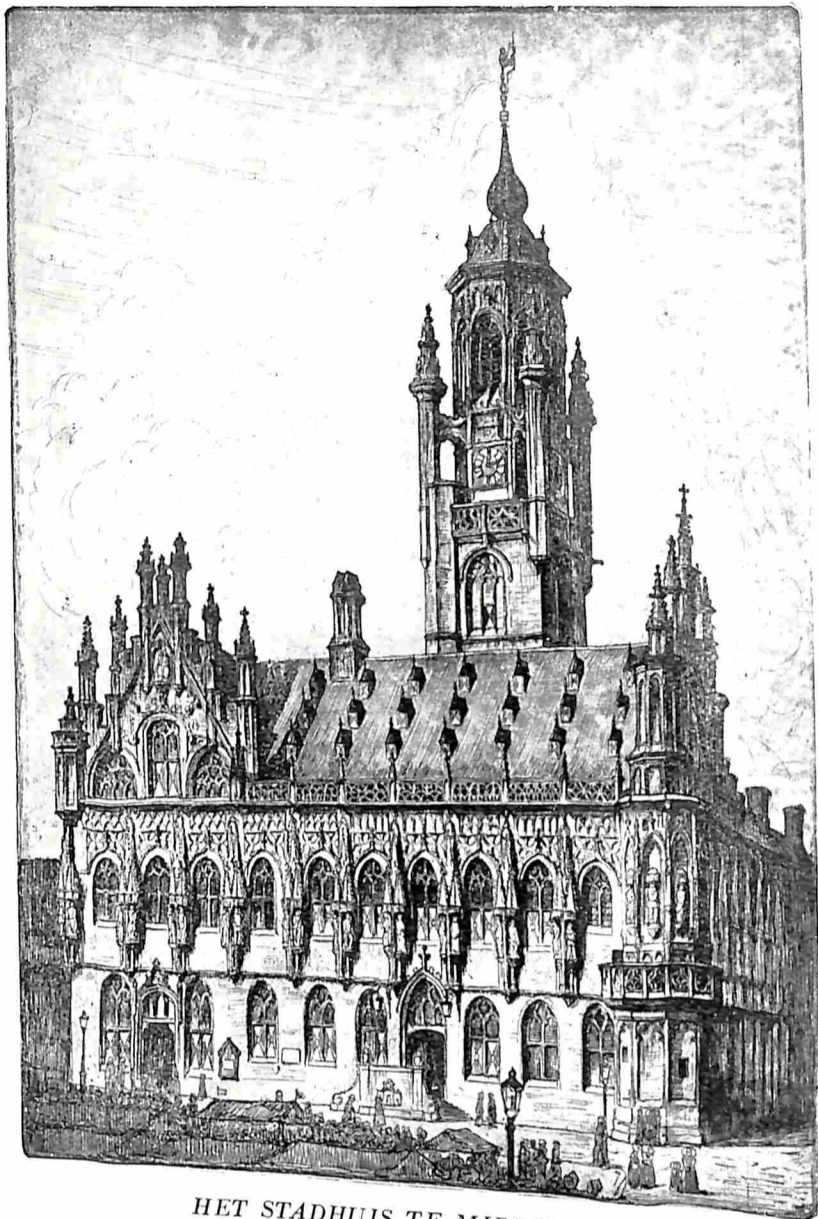
door het uiterlijk vertoon van grootsche bouwwerken aan stadgenoot en vreemdeling duidelijk te maken. Al uit de 13de eeuw dateert de hooge, zware belfort van Doornik, de oudste van die symbolen van de vrijheid der stedelijke burgerijen, tevens veilige bewaarplaats van hun schatkist en hun privileges. Bijna even oud waren de hallen van Yperen en van Brugge, beide ter weerszijden van belforts gebouwd, die thans nog van het vroegere bedrijvige leven der steden en haar economische beteekenis duidelijker spreken dan dikke boeken zouden kunnen doen. Die oudste groep van stadsgebouwen wordt dan volledig door het eerste inderdaad als stadhuis gebruikte schepenhuis van Aalst. ☼ Een zoo waarlijk geweldige ontwikkeling als die der Vlaamsche steden, welke haar symbool vindt in bouwwerken, die ons thans nog door hun grootschheid verbazen en tot bewondering dwingen, hebben onze eigen steden in de middeleeuwen nooit gekend, en hare stedelijke gebouwen hebben dan ook nooit de afmetingen gekregen der Zuid-Nederlandsche: slechts het Amsterdamsche Raadhuis der zeventiende eeuw zou weder in die lijn passen. ☼ Maar dat neemt niet weg, dat wij — laat

het dan zijn in kleiner afmetingen en in het algemeen iets later, — toch in wezen dezelfde verschijnselen zien. ☼ Ook hier de, het stedelijke vrijheidsgevoel en zelfbewustzijn symboliserende, belforts, waarvan wij voorbeelden vinden in den zwaren toren van het Stadhuis te Sluis en in dien van het Stadhuis te Delft, beide in oude rekeningen ook als „belfroot” aangeduid; ook het oude Amsterdamsche, in 1652 afgebrande, raadhuis had er een. ☼ Terwijl de Delftsche toren thans in het Raadhuis is ingebouwd, doet die van Sluis het type nog het best kennen; het is trouwens ons eenige nog veertiende-eeuwsche raadhuis. Sluis ontleende zijn bloei aan dien van Brugge, welks voorhaven het was en dat het in de veertiende eeuw zulk een raadhuis zette, ligt dus voor de hand. In al zijn eenvoud brengt het daarom ook de Vlaamsche voorbeelden in herinnering; ook door zijn indeeling: beneden één groote, met, op kolommen rustende, gewelven gedekte kelder, daarboven één groote zaal — thans in twee deelen verdeeld —, waarvan wij een gebruik als hal zouden kunnen denken; dan wederom hooger één groote zaal voor rechtspraak en vergaderingen geschikt. De groote toren, in welks dikke muren de wenteltrap is ingebouwd, die naar de verschillende zalen leidt, heeft een weergang met uitgekraagde rondeelen op de vier hoeken, met leispitsen gedekt. In 1360 werd de groote klok — de St. Victorsklok — gegoten, die in den toren hangt, en bij elk uur, dat het uurwerk slaat, komt een houten mannetje te voorschijn, het beroemde „Jantje van Sluis”. ☼ Geen ander der veertiende-eeuwsche radhuizen in ons be- waard gebleven, dan dit is een ver hoekje van Zee- land versholene. Dit is niet alléén het gevolg van brand of oorlogsrampen; het is ook te verklaren uit het feit, dat de op vroeg-middeleeuwsche behoeften berekende gebouwen in later eeuwen onbruikbaar werden en, zoo zij al niet werden afgebroken, tot onherkenbaar wordens toe moesten worden verbouwd. ☼ Wat in de vijftiende en vroeg- zestiende eeuw ontstond had reeds betere kansen. Rechtspraak en adminis- tratie hadden toen im- mers voldoende omvang en geleding om een alge- meene indeeling in het leven te roepen, welke eigenlijk tot het begin der negentiende eeuw toe kon blijven voldoen. Toch is het aantal dier vroege radhuizen niet zoo heel groot. Er zijn er onder die enkele echter, die tot de mooiste behooren, welke ons land rijk is. Wij denken daarbij vooral aan die van Middelburg en van Veere. Men zou het raadhuis van Gouda, dat nog iets ouder is, er bij willen noemen, omdat het, zoo ruim op zijn groote marktplein gelegen, met zijn uit den

HET DELFTSCHE STADHUIS

in welks dikke muren de wenteltrap is ingebouwd, die naar de verschillende zalen leidt, heeft een weergang met uitgekraagde rondeelen op de vier hoeken, met leispitsen gedekt. In 1360 werd de groote klok — de St. Victorsklok — gegoten, die in den toren hangt, en bij elk uur, dat het uurwerk slaat, komt een houten mannetje te voorschijn, het beroemde „Jantje van Sluis”. ☼ Geen ander der veertiende-eeuwsche radhuizen in ons be- waard gebleven, dan dit is een ver hoekje van Zee- land versholene. Dit is niet alléén het gevolg van brand of oorlogsrampen; het is ook te verklaren uit het feit, dat de op vroeg-middeleeuwsche behoeften berekende gebouwen in later eeuwen onbruikbaar werden en, zoo zij al niet werden afgebroken, tot onherkenbaar wordens toe moesten worden verbouwd. ☼ Wat in de vijftiende en vroeg- zestiende eeuw ontstond had reeds betere kansen. Rechtspraak en adminis- tratie hadden toen im- mers voldoende omvang en geleding om een alge- meene indeeling in het leven te roepen, welke eigenlijk tot het begin der negentiende eeuw toe kon blijven voldoen. Toch is het aantal dier vroege radhuizen niet zoo heel groot. Er zijn er onder die enkele echter, die tot de mooiste behooren, welke ons land rijk is. Wij denken daarbij vooral aan die van Middelburg en van Veere. Men zou het raadhuis van Gouda, dat nog iets ouder is, er bij willen noemen, omdat het, zoo ruim op zijn groote marktplein gelegen, met zijn uit den

HET STADHUIS TE MIDDELBURG
(Naar een ets van Louis Heijmans)

voorgevel oprijzenden toren zeker een eigenaardig effect maakt, maar de veranderingen, die het in den loop der tijden heeft ondergaan en vooral de onoordeelkundige herstellingen, hebben het het bijzondere in zijn karakter toch wel voor een groot deel doen verliezen. ☒ Hoe geheel anders is dat in Middelburg; al heeft ook daar de „hersteller” niet altijd genoeg gespaard, wat vroegere eeuwen als karakteristiek hadden nagelaten, toch is het algemeen aspect grootsch en indrukwekkend, zoowel door de rijke behandeling van den gevel als door den mooien, achter het gebouw staanden en er hoogbovenuit rijzenden toren, die de Vlaamsche belfoorts in herinnering roept, zooals trouwens in zijn geheel dit raadhuis nauw bij de latere Vlaamsche aansluit. Dit is ook natuurlijk. Niet alleen om de nabijheid, maar zeker vooral ook omdat bloei en ontwikkeling der Zeeuwsche steden zoo nauw met bloei en ontwikkeling van Vlaanderenland samen hing. In de veertiende en vijftiende eeuw was de bloei van Vlaanderen en Brabant op zijn hoogst: het stadhuis te Brugge dateert uit het begin der vijftiende eeuw; veel grooter is dat van Brussel in 1402 begonnen en 1454 voltooid; bescheidener van omvang, maar nog rijker is dat van Leuven, 1463 gereed; het lijkt met een steenen kantwerk overdekt. Zoo is het ook met het oudste deel van het groote stadhuis van Gent. Daar was Rombout Keldermans — uit het oorspronkelijk te Mechelen wonende geslacht van steenhouwers-bouwmeesters — de ontwerper en uitvoerder; tot een lid der zelfde familie, Antonis Keldermans, wendde zich het stadsbestuur van Middelburg voor zijn stadhuis. Met de uitvoering der plannen werd in 1506 begonnen. De bouwmeester heeft van de verschillende motieven, die wij aan de groote Zuid-Nederlandsche radhuizen opmerken, gebruik gemaakt, maar het gedaan op zoo eigen wijze, en met zulk een vrijheid, dat zijn schepping een eigen karakter heeft. Een der eigenaardigheden is het onsymmetrische van het bouwwerk, dat ter linkerzijde, — boven de groote vleeschhal, die gelijkvloers in het stadhuis is ondergebracht, — een trapgevel heeft, terwijl de rechterhoek is afgesloten door een achtkant torentje, heel anders uitgewerkt dan een

zelfde hoektorentje aan het stadhuis te Gent. ☒ Hetgeen het Middelburgsche raadhuis van de Vlaamsche vooral onderscheidt, is de grooter eenvoud. Begint ginds de versiering reeds gelijkstraats, in Middelburg is daar juist soberheid; wij vinden de versiering met beelden en loofwerk eerst lang en boven de vensters der verdieping. Deze afwisseling verhoogt de waarde van den gevel, vooral ook omdat de nissen waarin de beelden van de over Zeeland tot 1520 toe geregeerd hebbende vorsten zijn geplaatst, gelukkiger van vorm en plaatsing zijn dan bij voorbeeld die aan de stadhuizen van Brussel of Leuven. ☒ Ongetwijfeld zou echter het Raadhuis niet zulk een indruk maken, indien er niet een toren van bijzonder fraaien vorm en goede verhoudingen boven uit rees. Een achtkante lantaren staat op een vierkanten benedenbouw, op de hoeken versierd met kleine torens door luchtbogen aan den lantaren verbonden. De renaissance-spits harmonieert zeer gelukkig met het bouwwerk. ☒ Ook al is de gevel nogal sterk onder handen genomen voor herstellingen, die niet altijd het oude voldoende vervangen, toch moet hij als geheel op ieder, die de Markt betreedt, een buitengewonen indruk maken. Beleeft men een markt met een warreling van figuren in het schilderachtige kostuum der Walchersche boeren en boerinnen, dan heeft men inderdaad een van de mooiste oude stadsgezichten voor oogen, die ons land rijk is. ☒ Wat grootsch is in Middelburg, is liefelijk en bekoorlijk herhaald in Veere. De vijftiende eeuw was daar een bloeitijd, die vooral te danken was aan het vestigen van den Schotschen stapel, — die in het nog bestaande zgn. Schotsche Huis zijn zetel had —, in deze gunstige gelegen havenplaats. De prachtige groote kerk, hoewel onvoltooid gebleven, is er een monument van. Zoowel van den kerktoeren als van het Veersche raadhuis is Antonis Keldermans de bouwmeester. De verwantschap met Middelburg ligt dus voor de hand. Toch heeft het zooveel kleinere en veel eenvoudiger behandelde gebouw een geheel eigen karakter. Ook hier een geestig werkende onsymmetrische gevelverdeling met twee vensters links en drie rechts van de deur; doch de wijze waarop zich dat speelsche voortzet op de verdieping, waar naast de vensters zeven beelden in nissen

HET STADHUIS VAN SLUIS

staan, waarvan niet alléén de middelste, maar ook zijn rechter buurman door zwaarder consoles sterker geaccentueerd wordt, is iets heel aparts. Ook hier dakvensters, maar niet in rechte lijnen boven elkaar, doch met een verspringing: vijf onder en zes boven. En tusschen de twee hoektorentjes, die niet van den grond opkomen, doch slechts de gootlijst afsluiten, een reeks van zes kleine trapgevels, die aan het ranke gebouwtje een sterke verticaliteit geven, welke door den uiterst ranken toren nog meer wordt geaccentueerd. Men moet het fijne torentje met zijn renaissance-spits op eenigen afstand boven het stille stadje zien uitsteken, juist tusschen het silhouet van den zwaren Kampveerschen toren, — het oude havenhoofd — en dat van de kerk met zijn enormen torenstomp in!

Interessant is het Raadhuis van Veere, ook van binnen, omdat men daar nog geheel de oude indeeling en inrichting terugvindt! Vijftiende eeuwse stadhuizen hebben ook Hulst en Tholen: de eenvoudige, strakke, drie verdiepingen hooge gevel eindigend in een kanteeling en bekroond door een spitsen toren, is waarlijk bijzonder aardig: dat van Hulst, met een terzijde geplaatsten toren en een zeer hooge trap, die naar de eerste verdieping leidt, lijkt in type op het omstreeks 1500 gebouwd raadhuis van Alkmaar, dat door weinig oordeelkundig herstel veel van zijn oorspronkelijke schoonheid heeft ingeboet, maar dat thans, nu men voor de rare, quasi-gothische torenspits een betere heeft aangebracht, toch wel weer veel heeft gewonnen. *(Wordt vervolgd)*

DE WONDERREIS

(Slot van bladz. 303)

DES morgens vertrek ik, heel vroeg al. O, die boottocht over het meer in de straling van den wolkeloozen hemel! Niets is gebleven van het onweer van gisteren, misschien alleen een heerlijke frisheid vol zoete geuren. Ik zit op de voorplecht en laat alle schoonheid langs mij heengaan. Een verrukkelijke tocht! Steeds veranderen de oevers. En het is zoo stil op het water!

Daar is een bootje, met twee mannen er in. Zij visschen, vermoedelijk de lekkere vischjes die in Konstanz overal te krijgen zijn. Zij kijken niet op bij onze nadering, blijkbaar zijn zij geheel in hun werk verdiept. Wonderlijk, welke gedachten bij iemand opkomen op zulk een heerlijken tocht. Gedachten aan een dag, eeuwen geleden, toen ook twee mannen aan het

IN HET SCHWARZWALD

HET RAADHUIS TE MÜNCHEN, OP DEN ACHTERGROND DE FRAUENKIRCHE

visschen waren op een meer. Misschien was dit even schoon als de Bodensee, misschien was de morgen even schitterend. En misschien waren de twee mannen ook geheel verdiept in hun werk, zoodat zij op niets om heen acht sloegen. Tot, plotseling, de een den ander, zekker met eenige

verwondering, zeide: „Daar staat iemand aan den oever.... en hij roept ons.” Gedachten, die ver gaan, sneller dan het schip, dat zoo zacht en regelmatig voorwaarts gaat. En daar nadert het einde der vaart. Daar ligt Lindau, waar ik het schip verlaten moet. Vaarwel, schitterend, saffierblauw

meer! Ik hoop terug te komen aan die liefelijke oevers, later. Daar staat de trein naar München. Ik ben net op tijd, even later glijden wij weg. Een lange spoorreis. Een schoon landschap, heuvelen, velden, boomgaarden, dorpen en steden. Het Beiersche land. Ossentrekken hier den ploeg en zijn voor wagens gespannen, een eigenaardig gezicht voor wie het de eerste maal ziet. In den middag bereik ik München. Mijn verwachtingen zijn hoog gespannen. Ik heb veel gehoord van deze stad, die, naar mijn idee, met Weenen de hoofdstad is van het eigenlijke Duitschland. Niet van het land der krijgslieden, der mannen van de gepantserde vuist. Maar van het hoffelijke, vriendelijke volk, dat de schoonheid liefheeft, dat het altijd zeer eenvoudig gewend geweest is, naar wereldden maatstaf gemeten. Maar waar schoonheid en gratie tehuis zijn, waar muziek en dichtkunst hun edelste beoefenaars vonden, en waar armoede geen armoede is, omdat men rijk is in den Droom. En ik ben niet teleurgesteld in München! O, neen, ik heb deze stad onmiddellijk liefgekregen! Ik zal er altijd naar verlangen er weer eens heen te mogen gaan, en als ik ga, zal ik heel gelukkig zijn! Er ligt iets onzegbaars over deze stad. Iets verfijnds, iets dat de gedachten aftrekt van de gewone dingen des dagelijkschen levens, en heentrekt naar schoonheid, naar kunst en elegantie. In de eerste plaats zijn er de heerlijke winkels, waar schilderijen en kunstvoorwerpen verkocht worden. Een oneindige verscheidenheid daarvan, vooral de schilderijen en het porcelein hebben mijn hart gestolen. Dan is de stad zelf zeer mooi, doet denken aan Parijs, maar is toch weer geheel anders. Onwillekeurig heb ik bedacht, dat München misschien het allermooiste is in den herfst, als de pracht der tallooze najaarsbloemen bloeit in Nymphenburg

en de andere parken, en het goud der vallende bladeren neervalt op de marmeren godenbeelden in den Englischen Garten. En dan de museums! Natuurlijk heb ik ze allen gezien, in de eerste plaats Oude en Nieuwe Pinakothek. Maar het allermooiste zijn toch die kleine schilderijenverzamelingen, de Schack-Galerie en de Lenbach-Galerie. Kleine, intieme verzamelingen, waar men bijna het gevoel heeft in zijn eigen huis te zijn, en al die pracht als eigenaar te bezitten! Daar zijn de Böcklins, en voor de eerste maal heb ik pas een weinig leeren inzien welk een schilder deze prachtige fantast was. Maar er zijn zoovele anderen. In de

KONSTANZ AAN HET BODENMEER

Schack-Galerie was één kleine schilderij, die den meesten indruk op mij maakte. Een Rijnlandschap, waarover de nacht reeds valt, duister zijn de bergen en bosschen, en het daglicht is nog slechts een bleeke streep in het Westen. Een nevel stijgt op en vormt zich tot de gedaante van een schoone vrouw met gouden haar, zij zweeft voort, zij wenkt, en een jonge man volgt haar, vol moed, vol geestdrift. Men voelt het, dat de nevelvrouw hem leidt naar zijn verderf, naar zijn dood, en de beklemming legt zich om het hart van den beschouwer. ☼ In München is eenige dagen het schoone weer voorbij. Ik heb Neuschwanstein bezocht in stroomenden regen, en het was goed zoo. Want het onvoltooide tooverslot van den ongelukkigen Beierschen koning is beter niet te zien bij stralenden zonschijn. Niet op een lachenden zomerdag had ik deze ledige, onvoltooide gouden zalen willen zien. Thans ruischte overal de regen als tallooze tranen, overal nokte en snikte het. ☼ Ik heb het museum bezocht dat grenst aan het paleis, en daar zag ik al de teekeningen en projecten van den koning. Voor nieuwe paleizen, voor tooneel, voor Wagner-opera's. Schoonheid, niets dan toover-schoonheid. Wat is er toch in deze lucht, dat zulke een hartstocht naar schoonheid opwekt? ☼ Ik heb ook Berchtesgaden bezocht en den Königssee gezien. Bij stroomenden regen. En het verheugt mij, dat ik dit prachtige, sombere meer niet gezien heb bij gouden zonnelicht. Want nooit hadden de steile, duistere rotsen imponanter kunnen zijn dan bij de zware wolkenluchten en de hangende nevelen. Er was een boom, een doode boom, zonder eenig spoor van blad, geheel met zware mossen begroeid. Zijn takken staken als spokige armen omhoog, en de zware grijze nevels hingen er omheen als vreeselijke, immense spinnewebben. Het deed mij denken aan den ingang der hel. Vreeselijk, maar wonderlijk tevens. ☼ En aan den oever waren kleine restaurants, waar kleine en groote geween aan de wanden hingen, waar cithers speelden en heerlijke warme koffie te krijgen was. Een regendag. Maar wonderschoon toch. ☼ Toen ik naar München terugkeerde, was echter de zon weer teruggekeerd. Zij schitterde aan wolkeloozen hemel, zij lachte in de mooie, breede straten en in de rijke parken. Zij wilde nog alles mooi en goed voor mij doen zijn, nu mijn wonderreis teneinde liep. ☼ Voor de laatste maal heb ik München doorkruisd. Ik heb gezeten in een der groote restaurants, waar een prachtige kapel speelde, en peinzend heb ik gezien naar al die beschaafde, correcte menschen, die allen iets in zich schijnen te hebben van de schoonheid die hier aanbeden wordt. Correct, keurig gekleed, even keurig gemanierd, zoo schijnt alles hier te zijn. Trots zeer eenvoudige levensomstandigheden. Zoolang men nog een kopje koffie in een restaurant kan betalen, temidden van een correct, goed gekleed publiek, onder het luisteren naar uitstekende muziek, zit men hier een geheel middag, en is gelukkig. ☼ Den volgenden dag, reeds vroeg, ging ik naar den trein, die mij naar huis terug zou brengen. Mijn wonderreis was teneinde. ☼ Heel vroeg was het nog. De straten zoo goed als verlaten, de vensters overal gesloten. Een hemel, zooals die alleen in Juni kan zijn, teerblauw met rozige wolkjes, en een glorieschittering in het Oosten. Het beloofde een heerlijke dag te worden. ☼ In het station was het, natuurlijk, reeds druk. Alsof het geen zes uur in den morgen was. En daar, plotseling, bij een der toegangen tot de treinen, staat „Amsterdam”. ☼ Wonderlijk, denk ik, is het eigenlijk. In dat vreemde land, bij al die tallooze nieuwe indrukken, bij al dat zoo geheel verschillende, opeens dat oude, vertrouwde

HET SLOT NEUSCHWANSTEIN

woord te zien. En te denken dat de trein, die daar staat, nu stil en als in gedachten een beetje puffend, mij daarheen zou brengen. ☼ En dan zit ik in den trein. Nog een poosje staat hij, en heb ik gelegenheid te kijken naar al het gewoel op de perrons. Dan zet de trein zich in beweging. Mijn wonderreis is ten einde, ik ga weer naar huis. ☼ De trein raast nu voort. Na een uurtje bereiken wij Augsburg, ik zie iets van mooie oude huizen, en ik herinner mij Fugger en al de middeleeuwsche pracht en rijkdom van Augsburg. Het zou wel interessant zijn ook Augsburg eens te bezoeken . . . maar de trein heeft zich al weer in beweging gezet. ☼ De volgende halte is Ulm. Een oude garnizoensstad, ik moet denken aan romans van Marlitt en Werner. Een smal, snelstroomend riviertje zie ik

En men zegt mij, dat is de Donau. ☼ De Donau, in zijn jeugd . . . Voort gaan wij weer. Den geheelen langen dag. Het is of geheel Duitschland aan mij voorbijvliegt. Een reis van niets dan interessante dingen. In Frankfort stap ik even uit. Frankfort, de stad van de Rothschilds. Maar de trein gaat weer verder. En wij vliegen weer door de Rijnstreek. Boven alle beschrijving liefelijk en idyllisch, en stralend van schoonheid en vroolijkheid op den mooien dag. En eindelijk, eindelijk, bereiken wij Keulen weer. ☼ Een tijdlang staat de trein hier stil. Men komt met eau de cologne, en ik moet wel een fleschje koopen. Natuurlijk, al kan ik het evengoed in Holland zelf krijgen. ☼ En dan gaan we weer verder, uren lang. ☼ Weg is nu de schoonheid van het land. Eentonig en kleurloos is alles, voor zoover iets kleurloos en eentonig zijn kan in de straling van een wondervollen zomervond. Zoete, liefelijke geuren komen binnen door de open vensters. ☼ En dan, als wij de grenscontrôle gepasseerd zijn, duurt het niet lang meer eer ik in het eigen land ben. Groesbeek, lees ik plotseling. ☼ Dat is het eigen landje. Groote verteederings komt over mij. Mooi was het daar-ginds, verbijsterend en bedwelmend mooi. Maar hier is het toch ook mooi, al is het anders, zoo heel anders. Zoo liefelijk, zoo vreedzaam, zoo welverzorgd. Kleine huizen, niet dat grootsche en overweldigende. Maar toch zoo mooi, zoo goed. ☼ Daar zijn ook weer de stille, eindelooze weiden, vol van het kalme, thans meest neerliggende vee. Hoe prachtig en glanzend zijn zij! En daar komt een boer. Zorgvuldig dekt hij zijn rijkdom toe voor den nacht, die gaat komen. ☼ Dieper zinkt de zon. Het begint nu reeds te schemeren, zwaar en zoet is de geur van den avond na den heeten dag. Wij komen langs de bekende stations. Zoo kalm en vreedzaam lijkt hier alles, na de razende drukte die ik op zoovele stations heb bijgewoond. En wij houden slechts enkele oogenblikken stil. Dan rent de trein weer verder. ☼ Leeg is hij langzamerhand geworden. Ik ben haast de eenige passagier. Als ik door de gangen wandel, zie ik overal tijdschriften en kranten liggen. Achter gelaten door degenen, die nu thuis zijn. ☼ Bussum . . . ☼ Nog één station, het laatste. En ik kijk naar buiten, naar al dat zoo over en over bekende. Wonderlijk, zooals ik nog denken moet aan al die verbijsterende schoonheid, die ik gezien heb. En mij afvraag, wat nu werkelijkheid is, dat, of dat andere dat voorbij is? ☼ Maar nu zijn wij in Amsterdam. En dan weet ik wat de droom was. Dat andere, dat ik gezien heb in de weken die achter mij liggen. En dit, dit zoo volkomen bekende en vertrouwde, dat is de werkelijkheid. ☼ Mijn vacantie is teneinde. Ik voel spijt . . . en toch tegelijk diepe blijdschap, dat ik weer thuis ben. ☼ Thuis . . . ☼ De wonderreis is teneinde.